

Pb
459
613

Jan Nieuwenhuyzen
1784

DE
PROVINCIALE
MUSEA TE
LEEWARDEN

DOOR

NANNE OTTEMA

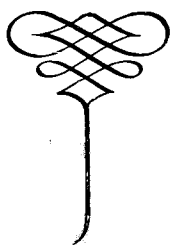
EEN OPWEKKING TOT BE-
ZOEK AANGEBODEN DOOR
DE MAATSCHAPPIJ TOT
NUT VAN 'T ALGEMEEN

DE PROVINCIALE MUSEA TE LEEUWARDEN

DOOR

NANNE OTTEMA

EEN OPWEKKING TOT BEZOEK AAN-
GEBODEN DOOR DE MAATSCHAPPIJ
TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN

10955

DE PROVINCIALE MUSEA TE LEEUWARDEN.

De hoofdstad, en het centrum, van Friesland bezit twee musea in aparte gebouwen gevestigd, ieder met een eigen doel : het Friesch Museum gewijd aan de cultuurgeschiedenis van Friesland en het Prinsessehof met het daarin gevestigde Museum van Indonesische en Chineesche kunst, speciaal Chineesche ceramiek.

Waar de grenzen van plan en doel, waarnaar de provinciale musea moeten worden ingericht, niet al te scherp kunnen worden getrokken, komen beide musea hier en daar op elkaars gebied. Doordat de leiding van beide gedeeltelijk in dezelfde handen berust, wordt echter steeds het noodige overleg gepleegd en vullen de verzamelingen elkaar voor zooveel mogelijk over en weer aan.

Wie Friesche Cultuurgeschiedenis wil bestudeeren moet zich in de eerste plaats wenden tot het Friesch Museum. Volledigheidshalve zal hij echter ook de 18-eeuwsche goudleerkamers in het Prinsessehof niet mogen passeeren.

Wie iets meer wil weten van Chineesch porcelein en aardewerk zal moeten aanvangen met het Prinsessehof. Hij zal echter de porceleinverzameling in het Friesch Museum evenmin mogen overslaan.

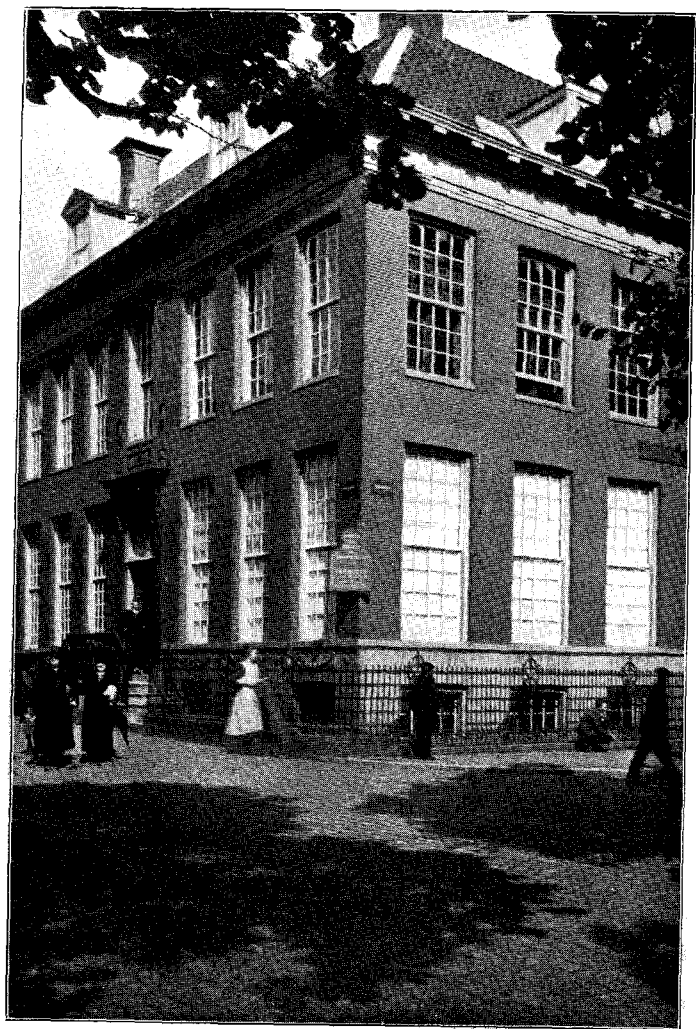
Een korte omschrijving van wat de bezoeker in deze beide musea zal aantreffen moge hier een plaats vinden.

Friesch Museum

Het Friesch Museum is het eigendom van het Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, dat in 1827 is opgericht.

Het museum is gevestigd in een laat 18-eeuwsch

patricisch gebouw aan de Koningstraat no. 1 dat na de succesvolle historische tentoonstelling van 1877 kon worden aangekocht en tegelijkertijd met een groot

Friesch Museum Leeuwarden.

deel van het toen geëxposeerde kon worden gevuld. Door doelbewust verzamelen en door schenkingen en legaten zijn de verzamelingen sindsdien voortdurend uitgebreid.

De oudste cultuur, die ons hier getoond wordt, is die van Frieslands zand- en veenstreken uit de eeuwen vóór onze jaartelling toen de kleibodem hier nog niet of nauwelijks in het begin van zijn bewoning was.

Geslepen bijlen en andere steenen voorwerpen en aardewerk uit het eenige hunnebed, dat op Frieschen bodem bij Rijs in Gaasterland heeft gestaan, dergelijke vondsten uit de bij Drente aansluitende zandstreken in het Zuidoosten van de provincie, bronzen wapenen en muntvondsten uit deze streken, aangevuld door kaarten, doorsnee-teekeningen en profielen, geven een indruk van de bevolking in deze vroege tijden.

De keurverzameling archaeologische vondsten, uitgezocht uit meer dan 20.000 nummers, meerendeels uit de honderden afgegraven terpen afkomstig, geeft een overzicht van de cultuur der Friesche kleistreken van de 2e eeuw vóór tot $\pm$ 1000 na Christus.

Germaansche oudheden, naast voorwerpen van Romeinsche, Saksische, Angelsaksische, Frankische (Merovingische en Karolingische) herkomst geven een indruk van de oorspronkelijke beschavingstoestanden en de cultuurstroomingen, die daarop van buitenaf hebben ingewerkt.

Speciaal kan hier de aandacht worden gevestigd op de schitterende serie Romeinsche bronzen godenbeeldjes, meerendeels van groot formaat, en op de in- en uitheemsche gouden lijfssieraden, uit tijden van Frankische overheersching.

Het aansluitend tijdperk van de Christelijke en de latere kloosterbeschaving tot aan het midden van de 16e eeuw is door vele merkwaardige voorwerpen van brons, aardewerk, steen enz. vertegenwoordigd.

Naast bewerkte grafzerken en een interessante serie beeldjes en fragmenten van pijpaaarde kan hier bijzonder de aandacht worden gevestigd op interessante middeleeuwsche bronzen voor kerkelijk gebruik, in het bijzonder op de laatste aanwinst op dit gebied, het uit de 15e eeuw stammend complete verlichtingsbrons uit de verdwenen kapel van Nijklooster bij Scharnegoutum.

De cultuur van het laatste kwart van de 16e eeuw, waarin onze onafhankelijkheid werd herkreten, is ten sterkste beïnvloed door de omstandigheid, dat de Friesche stadhouders uit den Oranjestam Leeuwarden tot hun residentie en centrum van kunst en Franeker met zijn hooge school tot hun centrum van wetenschap maakten.

Door het geheele Friesch Museum vindt men hiervan de sporen. Het is voldoende om hier de aandacht te vestigen op het Friesche zilver, speciaal het 17e-eeuwsche Popta zilver, dat de oude muziekzaal van het patricische burgerhuis zoo'n voornamen indruk geeft. Welke van onze provincie-steden zou een dergelijke verzameling kunnen laten zien en hoe zou dit voor Leeuwarden mogelijk geweest zijn, wanneer hier geen residentie was gevestigd geweest?

Hiernaast is het Friesch Museum een museum van volkskunst. De Hindelooper kamers, de kast met gouden en zilveren zweepen en andere wedstrijdprizen, de vitrines met oude lijfssieraden en kleederdrachten, de winkeluitstallingen, de zilversmidswerkplaats, het overzicht der in Friesland gebruikte in- en uitheemsche ceramiek (loodglazuur-aardewerk, majolica, Duitsch steengoed, Engelsch aardewerk enz.), het oude Friesche zuivelbedrijf en vele andere opstellingen kunnen hier genoemd worden.

Een min of meer afzonderlijk geheel vormen het prentenkabinet met zijn zeer rijken topografischen atlas, de muntverzameling, de schilderijzaal, en vooral de in een 5-tal vertrekken opgestelde Bisschop-collectie, een door den schilder Bisschop en zijn vrouw bijeengebrachte en aan de Provincie gelegateerde verzameling oude kunst en kunstnijverheid, w.o. vele uit Friesland herkomstige voorwerpen.

Ook de porceleinverzameling — legaat Looxma IJpeij — vormt een op zichzelf staande afdeeling. Deze enorme van één enkele Friesche familie afkomstige verzameling voornamelijk 18e-eeuwsch porcelein geeft wel een kolossalen indruk van de porcelein-kabinetten onzer voorouders.

Naast een weinig Europeesch en eenig Japansch — uitsluitend z.g.n. Arita- of Imari-porcelain bestaat deze collectie van verscheidene duizend stuks hoofdzakelijk uit Chineesch porcelain en wel voornamelijk uit het gebruiksporcelain onzer voorouders: eetserviezen, theeserviezen, kaststellen, haardpotten en wat onze voorouders al meer importeerden om hun leven behaaglijk en gezellig te maken.

Voor den echten porcelainliefhebber is hier echter de grootste aantrekkelijkheid het mooie blauw van de allerfijnste qualiteit, dat onder de regeering van den keizer K'ang Hsi in het laatst van de 17e en begin van de 18e eeuw werd gemaakt.

Het allerfijnste hiervan komt zoowel in deze als ook in de collecties Corbelijn Battaerd en Wellenbergh—van Heloma voor.

Princessehof.

Het historische Princessehof, Groote Kerkstraat no. 11 en het daarin sedert 1917 gevestigde Museum van Indonesische en Chineesche kunst zijn het eigendom van de Gemeente Leeuwarden.

Het Princessehof met zijn fraaien, midden-zeventiende-eeuwschen, gevel heeft ook zijn luister aan de Oranjes te danken en wel doordat het van 1730 tot 1766 de residentie geweest is van Maria Louise van Hessen—Cassel, douairière van den Frieschen Stadhouder Johan Willem Friso.

Van de vorstelijke bewoonster zijn nog afkomstig verschillende 18e-eeuwsche betimmeringen, schoorsteenmantels, goudleerbehang enz.

Ook de kamer versierd met goudleer afkomstig uit het, vroeger in het dorp Idaard gevestigde, Friesma State geeft met zijn meubileering, schilderijen en kunstvoorwerpen den indruk van een patricische 18e-eeuwsche woning.

Het museum, dat een voortzetting is van de oorspronkelijk te Bergum door den heer A. Tj. van der Meulen gevestigde Indische Verzameling, bevat voorwerpen van kunst en kunstnijverheid in Indië verzameld, deels

van Indische herkomst, deels import aldaar uit China en Japan. Het is dus geen ethnografisch museum in den eigenlijken zin. Naar volledigheid en wetenschap-

Prinsessehof Leeuwarden

pelijke volmaaktheid in dezen zin wordt niet gestreefd, de kunstzinnige zijde staat zoowel in wat wordt opgesteld, als ook hoe het wordt opgesteld, op den voorgrond.

De oudste afdeeling is die der Hindoe-Javaansche

beeldhouwwerken en bronzen, die een overzicht van deze beschaving geven van de 9e tot de 15e eeuw. Tusschen de beeldhouwwerken zijn oude opgegraven potten van Chineesche ceramiek, „tempajans” geplaatst, die reeds van zeer vroege tijden (Tang dynastie 618—906) af de cultuur-verbindingen tusschen Indië en China bewijzen.

Andere zalen zijn gewijd aan de latere Indische kunst-industrieën, als zilversmeed-werken, wapens, gegoten en geciseleerd koper, weefsels, vlechtwerk, bewerkt ivoor, hoorn, schildpad en diverse andere technieken. Modellen van een voorgalerie, een pendopo, gamelan-spelers en danseressen, en de verschillende vormen van wajangpoppen met de daarbij behoorende fantastische oude lampen geven een indruk van de Indische beschaving.

Meerdere zalen zijn gewijd aan Chineesche ceramiek. Hierbij is getracht zooveel mogelijk de verschillende soorten te laten zien, speciaal die, welke niet in de glazenkasten onzer groot- en overgrootouders vertegenwoordigd waren.

Hiervóór is reeds gewezen op de tempajans of martavanen, de voorraadspotten, in allerlei vormen en van zeer verschillende makelij en ouderdom, hier ruim vertegenwoordigd. Merkwaardigerwijs is aan dit curieuze aardewerk, dat ook op de Philippijnen wordt aangetroffen, door Amerikaansche musea bijzondere belangstelling besteed. Verder treft men een groote verscheidenheid van de oudere porceleinen uit den Ming-tijd (1368—1644), zoowel van de grove als van de fijnere soorten, aan.

De celadonen, de met groen glazuur overtrokken porceleinen, die van oudsher een ruimer verspreiding vonden in de landen waar de Mohammedaansche koopman kon handel drijven en zich kon vestigen, zijn ook hier goed vertegenwoordigd, terwijl ook van de andere monochrome en gevlekte glazuren typen getoond kunnen worden.

Wat de porceleinen uit de 3 hoofdtijdperken van de Ching dynastie (1644—1912) betreft t.w. K'ang Hsi

(1662—1722) Yung Chêng (1723—1735) en Chien Lung (1736—1795), hiervan zijn ook zooveel mogelijk de afzonderlijke typen en technieken uitgezocht. De omvangrijke eet-, thee- en koffieserviezen en de grootere kaststellen en garnituren zijn hier absent gebleven. Inzoooverre vormt deze porcelein-collectie een gelukkige aanvulling van die in het Friesch Museum.

Speciaal voor studie-doeleinden zijn in een afzonderlijke vitrine nog opgesteld Chineesche porceleinen uit de 19e eeuw, terwijl in de vitrine voor Japansche ceramiek ook eenige der minder bekende soorten als het z.g.n. Kakiëmon- en Kutani-porcelein en verschillende staaltjes van aardewerk zijn opgenomen.

Waar in het Friesch Museum hiervoor geen plaatsruimte was, is de zolderverdieping van het Princessehof dienstbaar gemaakt om aan verschillende groepen oude kunstnijverheid, zoowel aardewerk als meubelen, brons, koper, tin- en ijzerwerk enz. een plaatsje in te ruimen. Van buitengewoon belang is hieronder een verzameling van verscheidene duizenden oude tegels. Behalve uit de middeleeuwsche loodglazuur- en eenige buitenlandsche tegels bestaat deze verzameling zoowel uit de 16e- en 17e-eeuwsche Noordnederland-sche majolica-tegels als uit de latere uit Delft en Friesland (Harlingen, Makkum en Bolsward).

Deze tegels hebben een afzonderlijke opstelling ontvangen volgens een nieuw systeem, waarbij de, in aaneensluitende vlakken opgestelde, polychrome en blauwe of paarse tegels niet nalaten hun krachtige of teere massale werking als aaneengesloten vlakversiering te doen spreken, doch waarbij wederkeerig iedere tegel op zichzelf is gebleven en niet door bind- of plakmiddelen aan de eenmaal ingenomen plaats wordt gebonden. De fout, waarin men bij het exposeeren van tegels zoo licht kan vervallen en waarbij deze als wandschilderijtjes worden behandeld, is zooveel mogelijk vermeden. Bovendien kan, waar dit voor studie-doeleinden noodig is, iedere tegel op zichzelf in de hand worden genomen en ook aan de achterzijde op de scherf

worden onderzocht, terwijl ook verandering van rangschikking voor iederen tegel mogelijk en zelfs zeer gemakkelijk blijft.

De opstelling der verdere kunstnijverheidsgroepen, waaronder een serie van een honderdtal 16e-, 17e- en 18e-eeuwsche gesmede muurankers, is deels nog in bewerking. De hier verzamelde kunstnijverheid is slechts voor een deel van Friesch maaksel of herkomst. Het belang ging hier uit naar de aesthetische waarde van de voorwerpen op zichzelf.

Van beide musea zijn geïllustreerde gidsen verschenen. Die van het Friesch museum van 1921 werd in 1929 omgewerkt en herdrukt.

De algemeene gids van het Prinsessehof dateert van 1917, een speciale — de Oostersche ceramiek betreffende — verscheen in 1929 bij gelegenheid van de schenking van de omvangrijke en waardevolle porcelein-collectie bijeengebracht door wijlen den heer Reinier D. Verbeek.

Een geïllustreerde uitgave van dezen laatsten gids is in bewerking en zal zeker binnenkort kunnen verschijnen.

NANNE OTTEMA.